

Економічні науки

УДК 331.5(477)

Заєць Світлана Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри статистики та демографії

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Заяц Светлана Владимировна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры статистики и демографии

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Zayec Svetlana

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Statistics and Demographics

Taras Shevchenko National University in Kyiv

Могилевець Віктор Андрійович

студент

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Могилевец Виктор Андреевич

студент

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Mogilevets Viktor

Student of the

Taras Shevchenko National University in Kyiv

СТАТИСТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ

STATISTICAL ANALYSIS OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Анотація. У статті за матеріалами державної статистичної звітності України проведено дослідження ринку праці України за останні роки.

Ключові слова: ринок праці, активне населення, безробіття, зайнятість, оплата праці, міграція робочої сили.

Аннотация. В статье по материалам государственной статистической отчетности Украины проведено исследование рынка труда Украины за последние годы.

Ключевые слова: рынок труда, активное население, безработица, занятость, оплата труда, миграция рабочей силы.

Summary. The article on the materials of the state statistical reporting of Ukraine conducted research of the Ukrainian labor market in recent years.

Key words: labor market, active population, unemployment, employment, labor remuneration, migration of labor force.

Ринок праці являється в наш час основною частиною економічної системи країни, саме тому відтворює переважну більшість соціально-економічних процесів та політичних процесів, які мають місце у нашій країні. Нинішній стан ринку праці створюється в основному під впливом економічної та політичної ситуації в нашій країні, в історії якої можна простежити довгий спад виробничих процесів, нестабільністю економіки фінансового характеру та недостатній рівень проведення реформ господарській сфері. Необхідно відмітити, що в даній ситуації потрібно провести якісну переоцінку існуючої проблеми створення та розвитку ринку праці, а також відповідні особливості його регулювання в державній сфері. Дані проблемні питання обумовлюють потребу встановлення відповідних умов та чинників, що окреслюють роль держави стосовно розробки спеціальних механізмів керування ринком праці, її допомоги у

працевлаштуванні незайнятих та соціального захисту осіб які не мають роботи. Проблеми розвитку ринку праці України, аспекти зайнятості населення, діяльність державної служби зайнятості є об'єктом наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, О. Грішнєвої, Ю. Маршавіна, В. Петюха, А. Колота, А. Казановського. Дослідженню ринку праці присвячені роботи відомих вчених, таких як: А. Маршалла, Дж.М. Кейнса, П. Самуельсона, У. Мітчела, А. Торнелла. Однак, питання до розвитку ринку праці в Україні залишається невирішеним та потребує додаткового дослідження. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні зростає потреба в дослідженні ринку праці, оскільки попит і пропозиція робочої сили не є врівноважені в Україні.

Метою написання статті є виявлення основних тенденцій на ринку праці, аналіз рівня економічної активності та дослідження безробіття.

Сучасний стан ринку праці та процеси у сфері зайнятості населення належать до соціально-економічних параметрів, що визначальним чином впливають на суспільний розвиток і конкурентоспроможність національної економіки. З однієї сторони, ринок праці – елемент економічної системи, від якого залежить вектор і темпи макроекономічної динаміки, а з іншої – він опосередковує вплив макроекономічної політики та макроекономічного розвитку на добробут населення та стан багатьох соціальних процесів [2, с. 121].

Основними категоріями, що характеризують ефективність функціонування ринку праці є наступні категорії представлені на рис. 1.

Рис. 1. Категорії, що характеризують ефективність функціонування ринку праці

Фахівці Державної служби України, МОП до економічно-активного населення відносять населення обох статей віком від 15 до 70 років включно, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. Тобто, в структуру економічно-активного населення включено дві категорії – «зайнятих» та «безробітних» осіб. З метою визначення стану сучасного ринку праці України проаналізуємо статистичні дані Державної служби статистики України.

Одним з найважливіших показників, які характеризують стан ринку праці України є зайнятість населення. Наведемо дані про зайнятість населення України у табл. 1.

Таблиця 1

Показники економічно активного населення України

Роки	Економічно активне населення				У тому числі, зайняте населення			
	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи

2010	20 894,1	63,6	19 164,0	71,9	19 180,2	58,4	17 451,5	65,5
2011	20 893,0	64,2	19 181,7	72,6	19 231,1	59,1	17 520,8	66,3
2012	20 851,2	64,5	19 317,8	72,9	19 261,4	59,6	17 728,6	69,9
2013	20 824,6	64,9	19 399,7	72,9	19 314,2	60,2	17 889,4	67,3
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4	18 073,3	56,6	17 188,1	64,5
2015	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5	16 443,2	56,7	15 442,0	64,7
2016	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1	16 276,9	56,3	15 626,1	64,2
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,1	15 495,9	64,5

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Наведені дані свідчать, що характерною особливістю національного ринку праці за період з 2010 по 2017 роки є значне падіння чисельності економічно активного населення у віці 15-70 років відповідно з 20 894,1 тис. осіб до 17 854,4 тис. осіб. Особливо глибоке падіння рівня економічної активності спостерігалось у 2014 в порівнянні з 2013 роком – з 64,9% до 62,4%. Якщо розглядати зайняте населення серед населення працездатного віку, то тут спостерігається наступна ситуація: протягом досліджуваного періоду найвищий показник зайнятості – 17 889,4 тис. осіб у 2013 році, далі в динаміці по роках найнижчий стан показника у 2015 році – 15 442,0 тис. осіб. і спостерігається скорочення кількості зайнятого населення. Починаючи з 2014 по 2017 рік складна політична та економічна ситуація в Україні спричинила значний спад кількості зайнятого населення, більш ніж на 1 692,2 тис. осіб. У відсотковому відношенні на кінець 2017 року зайняте населення працездатного віку становить 64,5 %, що практично демонструє найнижчий рівень зайнятості за останні 7 років.

Оскільки зайнятість населення в Україні постійно знижується, варто прослідкувати тенденцію щодо сфер зайнятості трудових ресурсів. Зайнятість населення в окремих галузях економіки визначається у відсотках від економічно активного населення, яке представлено часткою працездатного населення, безпосередньо зайнятого в суспільному

виробництві. У таблиці 2 наведена чисельність зайнятого населення в Україні за видами економічної діяльності у 2012-2017 роках. Аналіз даних наглядно підтверджує негативну тенденцію падіння показників зайнятого населення за видами економічної діяльності.

Таблиця 2

Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2017 рр.

Показник	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
(тис. осіб)						
Усього зайнято	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2	2573,9	2494,8	2440,6
Будівництво	836,4	841,1	746,4	642,1	644,5	644,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7	3516,2	3525,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,	61113,4	998,0	997,2	991,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	326,7	328,9	309,1	277,3	276,7	276,3
Інформація та телекомунікації	297,9	299,9	284,8	272,9	275,2	274,1
Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8	243,6	225,6	215,9
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1	268,3	255,5	252,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456,0	422,9	428,1	415,8

Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3	298,6	304,3	297,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6	692,3	959,5	974,5	973,1	979,7
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7	1496,5	1441,4	1423,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5	1040,7	1030,4	1013,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2	207,9	201,6	199,8
Інші види економічної діяльності	414,3	423,0	382,2	344,7	345,8	344,6

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Слід зазначити, що у 2013 році спостерігалось підвищення зайнятості по всіх галузях з подальшим стрімким спадом у 2014 році. При цьому, найбільша кількість зайнятого населення спостерігається у сфері оптової та роздрібною торгівлі, сільському господарстві та промисловості, хоча в кожній з них спостерігається спад за останній рік. Найнижчі показники зайнятості у сфері мистецтва, спорту, відпочинку та інформації та у сфері фінансової діяльності.

Важливим показником, який визначає стан ринку праці та ефективність його функціонування з позиції держави є рівень безробіття, який в Україні становить на кінець 2017 року 9,4%. Варто зазначити, що це досить висока позначка, хоча нижча в порівнянні з показниками деяких країн Європейського Союзу на кінець 2017 року (Іспанія — 16,%, Італія — 10, Хорватія — 9,5). Але слід зауважити, що за даними Євростату рівень безробіття в Євросоюзі складає на цей період 7,3%.

Статистику безробітного населення (за методологією МОП) за період з 2010 р. по 2017 р. представлено на рис. 2.

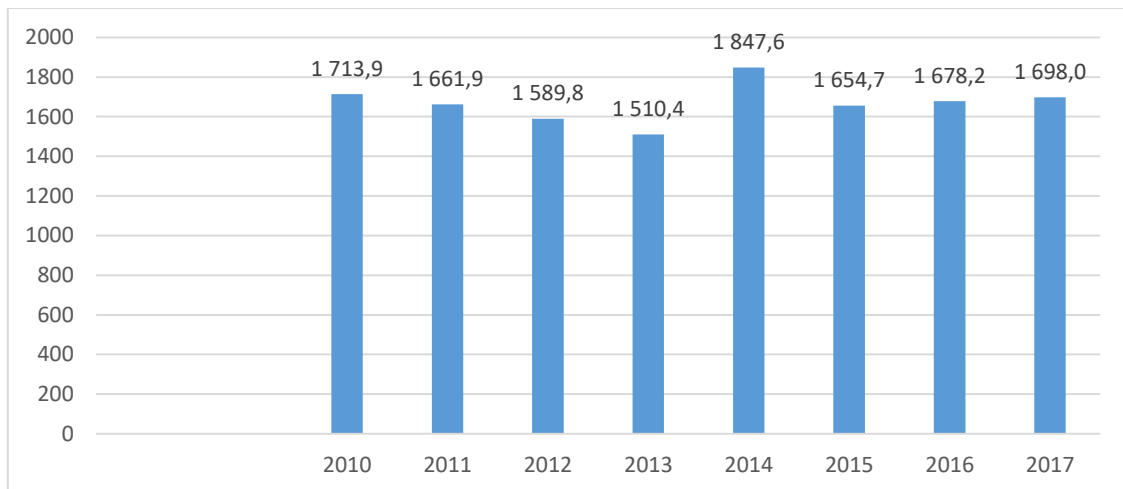

Рис. 2. Рівень безробітного населення (за методологією МОП)

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Отже, рис. 1. ілюструє, що найменша кількість безробітного населення (за методологією МОП) у віці 15 – 70 років була у 2013 році – 1510,4 тис. осіб, а найбільша величина чисельності безробітних – 1847,6 тис. осіб припала на 2014 рік і збільшилась на 337,6 тис. осіб. У 2017 р. чисельність безробітних знизилась в порівнянні з періодом 2014 року зменшилась на 169,4 тис. осіб і становила — 1678,2 тис. осіб. Але, у 2017 року чисельність безробітних зросла в порівнянні з відповідним періодом 2016 року на 19,8 тис. осіб і досягла позначки 1698 тис. осіб.

Якщо розглядати регіональний аспект, то як свідчать дані Державної служби статистики, найвищі показники безробіття зафіксовано у Донецькій (14,6%) та Луганській областях (16,9%). Вище середнього безробіття сягнуло також у Волинській, Закарпатській, Полтавській, Миколаївській, Кіровоградській, Сумській областях. У 2017 році порівняно з 2016 роком ситуація найстрімкіше покращилася в Хмельницькій області: за рік кількість безробітних знизилася на 23,9%. На другому місці — Київ, де безробіття впало на 20,5%, на третьому — Житомирська область (показник знизився на 18,6%). Негативна динаміка

зафіксована в шести областях України: в Миколаївській області рівень безробіття зріс на 5,9%, в Луганській — на 2,5%, в Сумській — на 1,3%, в Кіровоградській — на 1,2%, в Полтавській — на 0,5%, в Херсонській — на 0,2%.

При аналізі безробіття населення важливо відзначити причини безробіття. Ми вважаємо, що основними причинами безробіття є:

- низький рівень заробітної плати, яку пропонують роботодавці;
- політичні та економічні події, що відбуваються в країні;
- невідповідність системи підготовки фахівців потребам ринку праці;
- нераціональна структура галузевої зайнятості, істотне перевищення пропозиції робочої сили над попитом;
- незадоволеність умовами праці;
- обмежені можливості кар'єрного зростання, відсутність перспектив і можливостей поліпшення кваліфікації [3, с. 7].

Структуру безробітного населення України за причинами незайнятості у 2017 році представлено на рис. 3.

Рис. 3. Структура безробітного населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості за 2017 рік

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Проаналізувавши структуру безробітного населення за даними рис. 2, можна відмітити, що у 2017 році в Україні, найбільшу питому вагу серед причин незайнятості займали звільнені за власним бажанням (34,1%) та звільнені з економічних причин (23,2%) загальної кількості безробітних. Наступними причинами незайнятості є неможливість працевлаштування після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів та звільнені за станом здоров'я і через оформлення пенсії (2 %) . Найменшу питому вагу серед причин незайнятості займали демобілізовані з військової строкової служби (0,7% безробітних).

Проведений аналіз статистичних даних показників рівня зайнятості та безробіття за досліджуваний період дає підстави стверджувати, що спадна динаміка зазначених показників є погіршенням економічної та політичної ситуації в країні, ліквідацією багатьох підприємств, масового скорочення персоналу, що негативно впливає на функціонування ринку праці.

Одним з основних показників, що виділяють для характеристики ринку праці є динаміка середньомісячної заробітної плати, яка наведена в таблиці 3.

Таблиця 3

Середньомісячна заробітна плата у 2010-2017 роках

Рік	Середньомісячна заробітна плата		
	номінальна		реальна
	тис. гривень	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб	у % до попереднього року
2010	2 250	244,0	110,2
2011	2 648	263,7	108,7

2012	3 041	268,2	114,4
2013	3 282	269,5	108,2
2014	3 480	285,7	93,5
2015	4 195	304,6	79,8
2016	5 183	323,9	109,0
2017	7 104	403,2	119,1

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Аналізуючи дані таблиці 3, можна побачити, що показник середньомісячної заробітної плати в номінальному виразі має тенденцію за досліджуваний період до збільшення. Найменше значення було у 2010 році – 2250 грн., а найбільше – у 2017 році. Найбільше зростання відбулося у 2017 році щодо попереднього року – 1 921 грн., але у зв'язку з тим, що паралельно зросла й інфляція, населення не відчуло покращення рівня життя. Номінальний вимір заробітної плати не відбиває її реальному розмірі.

У досліджуваному періоді відбувалося нерівномірні щорічні зміни реальної заробітної плати.

Так у 2014 році порівняно з 2013 роком реальна заробітна плата знизилась на 6,5%, а у 2015 році порівняно з 2014 роком — на 20,2%, що пов'язано з воєнними діями в країні та нестабільною політичною і економічною ситуацією в Україні і як наслідок, зниження рівня життя населення країни в цілому та зниження купівельної спроможності громадян [5, с. 70].

Дані Державної служби статистики свідчать, що у 2017 році найвищі доходи отримують працівники в галузі авіаційного транспорту та ІТ-технологій – середньомісячна зарплата становить понад 33332 тис. грн., фінансової та страхової сфери – 14889 тис. грн., найнижчі – поштова та кур'єрська діяльність – 4487 та працівники галузі охорони здоров'я та

соціальної допомоги – 6163 тис. грн. В загальному, середній рівень зарплат у 2017 році зафіксований на рівні 7104 тис. грн.

Наявність диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією є фактором, що обмежує як можливості працевлаштування безробітних, так і задоволення потреб роботодавців у працівниках [4, с. 543].

Аналіз статистичних даних попиту та пропозиції робочої сили в Україні за досліджуваний період дає підстави стверджувати про його значну невідповідність. Так, за період з 2011-2015 рр. можна спостерігати невтішну тенденцію до зростання навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць – з 84 до 189 осіб. А вже на кінець 2016 року навантаження зменшилось до 108 осіб відповідно до 2015 року і на жовтень 2017 року складає 39 осіб на 10 вільних робочих місць.

Сучасний ринок праці України характеризується професійно-кваліфікаційним дисбалансом робочої сили та неоднорідністю кон'юнктури.

Зокрема, як повідомляє ДСЗУ за видами економічної діяльності у 2017 році кожна п'ята вакансія пропонується на підприємствах та установах переробної та добувної промисловості, у торгівлі та ремонту автотранспорту (15%), у державному управлінні й обороні, соціальному страхуванні (12%), у освіті або на транспорті (9%), у охороні здоров'я або у сільському господарстві (5%).

За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (19%), на професіоналів та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування (16%), а також на працівників сфери торгівлі та послуг (14%). Якщо розглядати конкретні професії — це водії, швачки, слюсарі, агрономи, трактористи та робітники з обслуговування сільськогосподарського виробництва. залишається високим попит на

професіоналів та фахівців з досвідом роботи — лікарів, фармацевтів, інженерів різних галузей, а також ІТ – фахівців [5].

Отже, можна зробити висновок, що вітчизняний ринок праці функціонує відповідно до циклів ділової активності в нашій країні. На сучасному етапі, коли національна економіка зростає, активізувався і попит на робочу силу. При цьому відносно вищими темпами зростає попит на кваліфікованих робітників.

Оскільки вітчизняний ринок за таку робочу силу конкурує з європейським ринком, де аналогічні посади оплачуються значно вище, то проблема нестачі кваліфікованої робочої сили та її відтік може суттєво загостритись вже в найближчі роки. Крім того, це призводить до виснаження робочої сили, особливо з огляду на старіння і скорочення кількості населення України.

Масштабні дослідження зовнішньої трудової міграції українців за міжнародною методологією та за участю міжнародних організацій тричі проводив Державний комітет статистики України: у 2005-2008 роках, у 2010-2012 роках та у 2015-2017 роках.

Останній звіт відомство опублікувало наприкінці грудня 2017 року. Його дані свідчать, що упродовж 2015-2017 років за кордоном з метою заробітку перебувало 1,3 млн українських громадян — всього на 100 тис більше, ніж у 2010-2012 роках. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є країни Європейського Союзу : Польща, Італія, Чехія, Іспанія, Угорщина, Німеччина, Португалія. Треба зазначити, що українські трудові мігранти мають найвищий відсоток освіченості (37%) серед мігрантів, які мають завершену вищу освіту.

Як відзначають аналітики, велика кількість освічених та талановитих людей (інженери, лікарі, фахівці з інформаційних технологій), які працюють за кордоном, сприяють певному рівню «витоку мізків». Але під

час міграції переважно відбувається декваліфікація, коли трудовий мігрант виконує низько кваліфіковану роботу.

Українські трудові мігранти переважно зайняті в таких секторах економіки: будівництво – 46%, домашній догляд – 18%, оптова і роздрібна торгівля – 9%, сільське господарство – 11%, промисловість – 4%, діяльність готелів і ресторанів – 4%, діяльність транспорту і зв'язку – 4%, інші види економічної діяльності – 4%.

Взагалі, цілий ряд країн Європейського Союзу, особливо сусідніх, вочевидь розглядають Україну як джерело дешевої робочої сили для розвитку своєї економіки.

Ще однією очевидною проблемою для ринку праці України є відтік молоді. Так, варто відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів. Навчальна міграція набула свого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном [6]. Збереження цієї вкрай несприятливої економіко-демографічної тенденції розвитку вітчизняного ринку праці призведе до прискореного старіння економічно активного населення та подальшої необхідності підвищення пенсійного віку в Україні. Подальший розвиток цього процесу обмежуватиме розвиток вітчизняної економіки та консервуватиме її напівсировину спеціалізацію [5].

Проведений аналіз функціонування національного ринку праці за останні роки дає підстави стверджувати про його неефективність, а саме: зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення, збільшення рівня безробіття, наявність диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією, зменшення навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце, що пояснюється високими темпами трудової міграції, зниження реальної заробітної плати.

Визначенні проблеми потребують окреслення пріоритетних напрямки реформування ринку праці. До яких ми можемо віднести:

- покращення системи оплати праці з ціллю відродження головних функцій заробітної плати;
- збільшення попиту на робочу силу як з боку приватного так і з боку державного сектору економіки;
- поліпшення нормативного та правового регулювання;
- напрямлення підтримки з боку держави на розвитку середнього та бізнесу;
- забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в державі, що сприятиме відкриттю додаткових робочих місць;
- поліпшення механізму підтримки з боку держави ринку праці за рахунок надання субсидій на поліпшення перепідготовки та кваліфікації зайнятого населення;
- створити дієву державну економічну та соціальну політику, яка буде спрямована на залучення випускників та молоді вищих навчальних закладів;
- поліпшення податкового законодавства у напрямку розвитку підприємництва.

Отже, на нашу думку визначені завдання перебудови ринку праці не являються остаточними, а лише відображають деяку частину невирішених проблемних питань, які потребують опрацювання в майбутньому.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm
2. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч.-метод. посібник / Н.І. Єсінова. – Харків: ХДУХТ, 2017. – 189 с.

3. Жиглей І.В. Напрями соціальної діяльності суб'єктів господарювання та облікове забезпечення системи соціального захисту працюючих громадян / І.В. Жиглей // Вісник ЖДТУ, № 1(47). – 2017 р. – 1-8 с.
4. Черкасов А.В., Колесник І.А. Соціальна сфера України: проблеми та перспективи реформування / А.В. Черкасов, І.А. Колесник // Молодий вчений, № 1(41). – 2017. – 724-727 с.
5. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21>
6. Всеукраїнська інформаційно-аналітична «Міграція» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinu-zalishat-milyoni-talanovityh-lyudey-pislya-vidkrittya-kordoniv-ekonomist-518017.html>